

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดวัตถุประสงค์ คำถามการวิจัย ขอบเขตการวิจัย วิธีดำเนินการวิจัย การวิเคราะห์ข้อมูล สรุปผลการวิจัย อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ ที่สามารถสรุปได้ดังนี้

สรุปผลการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา 1) บริบทชุมชนของบ้านจะรังตาดง และ 2) บทบาทผู้หญิงและผู้ชายมุสลิมในการจัดการชุมชนบ้านจะรังตาดง กลุ่มเป้าหมายมีทั้งหมด 17 คน เป็นประชากรที่อาศัยอยู่ในบ้านจะรังตาดงจำนวนทั้งหมด 15 คน และผู้รู้ศาสนาอิสลาม 2 คน หญิง 1 คน ชาย 1 คน โดยใช้ การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก การสนทนากลุ่ม และการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม ซึ่งสามารถสรุปผลการศึกษาได้ดังนี้

1. ข้อมูลส่วนบุคคลกลุ่มเป้าหมาย

จากการวิจัยพบว่า กลุ่มเป้าหมายมี 4 กลุ่มคือ 1) สมาชิกในบ้านจะรังตาดง ตำบลท่าธง อำเภอรามัน จังหวัดยะลา ที่ครอบครัวทำคูซง ที่เป็นคู่สามีภรรยา 3 ครอบครัว 6 คน อายุระหว่าง 49 – 70 ปี เป็นภรรยา ที่สามีเสียชีวิตแล้ว 2 คน อายุ 70 ปี และ 92 ปี และภรรยาที่สามีไม่สะดวกที่จะให้ข้อมูล 1 คน อายุ 65 ปี รวม 9 คน เป็นชาย 3 คน และหญิง 6 คน ทั้งหมดประกอบอาชีพเกษตรกรกรรม มีสมาชิกในครัวเรือนตั้งแต่ 5 – 9 คน มีคูซงเนื้อที่ ตั้งแต่ 3 – 10 ไร่ เอกสารสิทธิ์ที่ถือครองส่วนใหญ่เป็นโฉนดที่ดิน 2) ผู้อาวุโสของบ้านจะรังตาดง 4 คน เป็นชายทั้งหมด อายุระหว่าง 64 – 69 ปี มีความรู้เกี่ยวกับบริบทชุมชนและคูซงของหมู่บ้าน 3) กรรมการกลุ่มอนุรักษ์แม่น้ำสายบุรีบ้านจะรังตาดง เป็นชาย จำนวน 2 คน อายุ 43 ปี และ 54 ปี เป็นนักวิจัยท้องถิ่นและภูมิปัญญาท้องถิ่น และ 4) ผู้รู้ศาสนาอิสลามผู้รู้ศาสนาอิสลามจากภายนอกพื้นที่ 2 คน ชาย 1 คน อายุ 47 ปี และหญิง 1 คน อายุ 57 ปี

2. บริบทชุมชนของบ้านจะรังตาดง

บ้านจะรังตาดง ก่อกำเนิดขึ้นจากการตั้งบ้านเรือนอยู่อาศัยบริเวณที่ราบลุ่มทุ่งนา ใกล้แม่น้ำสายบุรี เมื่อเกิดน้ำท่วมหนักหลาย ๆ ครั้ง ชาวบ้านจึงทำการบุกเบิกพื้นที่ป่าใหม่ที่เป็นเนินสูงกว่าเดิมริมแม่น้ำสายบุรีและริมพรต่าง ๆ เพื่อประกอบการเกษตรกรรม ทำไร่นา และสร้างบ้านเรือนอยู่อาศัยของชาวบ้าน โดยกลุ่มตระกูลหลัก 8 ตระกูล ได้แก่ 1) กลุ่มตระกูลโต๊ะขุน 2) กลุ่มตระกูลชาวง 3) กลุ่มตระกูลยาลอ 4) กลุ่มตระกูลบุญเย 4) กลุ่มตระกูลโต๊ะสำเร็จ 5) กลุ่มบ้านตาดง 6) กลุ่มบ้านกือลาเซาะ 7) กลุ่มบ้านโต๊ะกายอ 8) กลุ่มตระกูลบุญเย โดยที่ในอดีตบ้านจะรังตาดงประกอบอาชีพ การเกษตรแบบไร่หมุนเวียน แต่จะแปลงจะทำการปลูกพืชไร่และปลูกต้นไม้ทั้งไม้ใช้สอย ไม้ผล เช่น มะพร้าว ทุเรียนบ้าน สะตอ กล้วย ลำสาดี และไม้ผลอื่น ๆ อีกหลากหลาย ลักษณะผสมผสาน ไม่เป็นระเบียบแบบแผน ปลูกเสริมตามความสะดวก ไม่มีการใส่ปุ๋ยปล่อยให้เติบโตตามธรรมชาติ เพื่อระบุเป็นหลักฐานแสดงความเป็นเจ้าของ อีก 3 ปี ต้นไม้ที่ปลูกไว้หรือที่ปล่อยให้ขึ้นตามธรรมชาติก็เติบโต กลายเป็นสวนป่าที่มีความหลากหลายของพันธุ์พืช ชาวบ้านเรียกว่า “คูซง”

สภาพพื้นที่ของบ้านจะรังตาดง มีลักษณะเป็นที่ราบขนาดใหญ่สลับด้วยเนินดินสูงเป็นหย่อม ๆ ติดกับแม่น้ำสายบุรี มีแอ่งน้ำจำนวนมากที่เรียกว่าพรุ ด้วยลักษณะภูมิประเทศเอื้อให้บ้านจะรังตาดง มีอาชีพหลักคือการทำเกษตรทั้งประเภทสวนป่าหรือคูซง สวนผลไม้และสวนผสมผสาน สวนยางพารา รวมทั้งมีอาชีพทำการประมงน้ำจืดตามแหล่งน้ำต่าง ๆ ในและรอบพื้นที่

3. คูซง

คูซงคือ ระบบเกษตรลักษณะสวนป่า ที่มีความหลากหลายของพันธุ์พืช มีองค์ประกอบของพืชหลายชั้น อยู่ร่วมกันและเกื้อกูลกัน ที่บ้านจะรังตาดง แบ่งประเภทตามลักษณะที่ตั้ง เป็น 2 ประเภท คือ คูซงริมน้ำสายบุรี และคูซงริมพร ส่วนระบบนิเวศของคูซงโดยรวมเป็นคูซงที่มีความหลากหลายทางชีวภาพ เพราะโดยรวมยังสามารถรักษาความหลากหลายของพันธุ์พืชไว้ได้ ในเชิงการจัดการที่เป็นเสมือนเป็นแหล่งรวมความสัมพันธ์ของคนในชุมชน โดยเฉพาะสมาชิกในครอบครัว ตลอดจนถึงญาติพี่น้องในตระกูล เพื่อนบ้านใกล้เคียงและเพื่อนที่อาศัยอยู่ต่างถิ่น ได้มาพบกัน โดยเฉพาะช่วงฤดูที่ผลไม้สุก มีประเพณีการกินผลไม้ หรือพิธีการกินทุเรียนใหม่หรือกินผลไม้วอระที่จัดขึ้น ตามการนัดหมายของเครือญาติที่มีสิทธิ์ร่วมในคูซงนั้น เป็นพื้นที่ถ่ายทอดการเรียนรู้มาอย่างยาวนาน ทั้งภูมิปัญญา วิถีชีวิตที่พึ่งตนเอง รวมถึงความรู้ด้านการใช้สอยพืชให้สามารถเก็บเกี่ยวผลประโยชน์ได้ตลอดทั้งปี ในปัจจุบัน สภาพทางเศรษฐกิจ การใช้ง่ายที่

สูงขึ้น ระบบกรรมสิทธิ์ถูกกำหนดโดยกฎหมายและนโยบายการปลูกพืชเศรษฐกิจและการปลูกพืชเชิงเดี่ยว โดยเฉพาะยางพารา ทำให้จำนวนคูขงมีขนาดพื้นที่ลดลง เพราะมีการแบ่งที่ดินให้เป็นมรดกของลูกหลานในครอบครัว ความหลากหลายของพันธุ์พืช พันธุ์สัตว์ บางแปลงยังเหมือนเดิม แต่บางแปลงลดลง เพราะเจ้าของกรรมสิทธิ์ร่วมที่ไม่ใช่เป็นเจ้าของที่ดิน ไม่สะดวกในการเข้ามาดูแลและต้องการตัดไม้ที่ราคาดีขายนำเงินไปใช้จ่าย ยังไม่พบว่า กลุ่มเป้าหมายที่เป็นเจ้าของที่ดินคูขงรายใดเปลี่ยนแปลงพื้นที่คูขงไปเป็นการปลูกพืชเชิงเดี่ยว ในส่วนการเป็นเจ้าของกรรมสิทธิ์ร่วมและการใช้ประโยชน์จากผลผลิตในคูขง เช่น ผลไม้ พืชผักต่าง ๆ ยังมีสิทธิ์ร่วมกัน และมีการเอื้อเฟื้อถึงเพื่อนบ้าน ญาติมิตรที่คุ้นเคย เช่นเดิม โดยมีการแบ่งปันกันตามข้อตกลงเดิมหรือตามความเหมาะสม

4. บทบาทหญิงชายมุสลิมในการจัดการคูขง

จากการวิจัย พบว่า การแบ่งงานทำระหว่างหญิงชายมุสลิม ตามกรอบแนวคิดที่ผู้วิจัยวางไว้คือ

4.1 การแบ่งงานภายในบ้านของหญิงและชาย

บ้านจะรังตาดง นำหลักการอิสลามมาใช้เป็นแนวปฏิบัติ คือ เชื่อว่างานในบ้านเป็นงานของผู้หญิง ส่วนงานนอกบ้านเป็นงานของผู้ชาย งานในบ้าน เช่น การดูแลความเรียบร้อยภายในบ้าน ดูแลคนในครอบครัว ทำกับข้าว ล้างจาน เย็บผ้า การจัดการด้านการเงิน เป็นงานของผู้หญิง ทั้งในฐานะที่เป็นแม่ ภรรยา และลูกสาว ส่วนงานนอกบ้าน คือการประกอบอาชีพ เป็นหน้าที่ของผู้ชาย ที่ต้องเป็นคนหารายได้หลัก จัดหาปัจจัยยังชีพและอาหารให้แก่ครอบครัว ดังนั้น การตัดสินใจภายในบ้าน หากเป็นเรื่องทั่วไป ผู้ชายมักมอบหมายให้ผู้หญิง หากเป็นเรื่องที่ต้องใช้เงินจำนวนมาก ครอบครัวจะใช้การปรึกษาหารือเป็นหลัก บางครอบครัวผู้ชายเป็นหัวหน้าครอบครัว และเป็นผู้นำศาสนาของชุมชน ผู้ชายมักเป็นผู้ตัดสินใจโดยที่ผู้หญิงหรือภรรยาเต็มใจ เพราะต้องการให้เกียรติสามี

อย่างไรก็ตาม การวิจัยนี้ พบว่า ผู้หญิงกลุ่มเป้าหมาย ไม่มีผู้ใดทำหน้าที่แม่บ้านเพียงอย่างเดียว ผู้หญิงต้องทำงานนอกบ้านร่วมกันกับสามีเพื่อช่วยเสริมผู้ชาย หรือ “ช่วย ๆ กัน” ปัจจุบันผู้หญิงทำงานนอกบ้านมากขึ้น เนื่องจากภาวะทางเศรษฐกิจ ต้องนำเงินรายได้จากคูขงใช้เพื่อเป็นรายจ่ายของครอบครัว และเพื่อแบ่งเบาภาระของผู้ชาย นอกจากนี้ ผู้วิจัยยัง พบว่า ผู้ชายส่วนใหญ่ยังให้ความหมายของงานบ้าน ว่าเป็นงานที่ผู้หญิงต้องรับผิดชอบ ถึงแม้ว่าผู้หญิงจะทำงาน

นอกบ้านร่วมกับผู้ชายเพื่อหารายได้เสริมให้กับครอบครัว และมีแนวโน้มในการใช้เวลาทำคูงมากขึ้น แต่ผู้ชายไม่ได้มองว่าบทบาทการทำงานภายในบ้านนั้น จะช่วยเสริมหรือแบ่งเบาภาระแต่อย่างใด

4.2 การแบ่งงานกันทำในคูงของหญิงและชาย

ผลการวิจัย พบว่า ลักษณะการแบ่งงานกันทำในคูงของผู้หญิงและผู้ชายมุสลิมบ้านจระตาด มี 4 ลักษณะ คือ 1) การทำงานในคูงที่ผู้ชายมีบทบาทหลัก ผู้หญิงมีบทบาทเป็นผู้ช่วยเสริม และผู้หญิงยังมีบทบาทเป็นแม่บ้าน 3) ผู้หญิงเป็นเจ้าของคูงที่ได้รับมรดกจากพ่อแม่สามีทำสวนร่วมกับภรรยา 4) ผู้หญิงเป็นเจ้าของคูงที่ได้รับมรดกจากพ่อแม่ ผู้หญิงอายุมากขึ้นเมื่อสามีเสียชีวิต ลูก ๆ ทั้งหญิงและชายทำหน้าที่หรือรับผิดชอบ 5) งานในคูงไม่มีการแบ่งงานกันทำในคูงของผู้หญิงและผู้ชายมุสลิม ผู้ใดสามารถทำอะไรก็ทำส่วนนั้น และผู้วิจัยยังพบอีกว่า บทบาทของผู้หญิงที่เป็นแม่บ้านเพียงอย่างเดียว เป็นเพียงความเชื่อ ในขณะที่ผู้หญิงออกไปทำคูงร่วมกับผู้ชายมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับสถานะทางเศรษฐกิจและความรู้ด้านคูงของแต่ละบุคคล

4.3 การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจของหญิงและชายในการจัดการคูง

ผลการวิจัยพบว่า ผู้ชายและผู้หญิงจะมีส่วนร่วมในการตัดสินใจขึ้นอยู่กับความเป็นเจ้าของ และสามารถแบ่งเป็น 3 รูปแบบ คือ 1) ผู้หญิงมีสิทธิในการตัดสินใจ เพราะได้รับมรดกและอยู่ในฐานะเจ้าของสวน 2) ผู้ชายมีสิทธิในการตัดสินใจเพราะได้รับมรดกและอยู่ในฐานะเจ้าของสวน 3) การตัดสินใจในการจัดการคูงเป็นการปรึกษาร่วมกันทั้งผู้หญิงและผู้ชาย

4.4 การเข้าถึงและการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรคูงของหญิงและชาย (ที่ดิน รายได้ และมรดก)

ผลการวิจัยพบว่า ทั้งผู้หญิงและผู้ชายมีสิทธิในการเข้าถึงและการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรคูง การเข้าถึง ได้แก่ 1) การสืบทอดจากมรดก 2) การแต่งงาน แต่สิ่งที่ผู้วิจัยไม่พบในประเด็นนี้ คือ การให้คูงเป็นสินสมรสและการซื้อขายสวนคูง ถึงแม้ว่าเจ้าของสวนเป็นผู้หญิงหรือภรรยาที่ไม่มีความรู้ด้านการอ่านและเขียนภาษาไทย ต้องใช้ชื่อสามีถือเอกสารสิทธิ์ตามกฎหมาย แต่ตามหลักการศาสนา อานาจการใช้และการเป็นเจ้าของยังเป็นของภรรยา ผู้วิจัยพบว่า

ไม่ว่าคุณจะเป็นของผู้หญิงในฐานะสามีหรือผู้ชาย ส่วนมากการเข้าถึงและการใช้ประโยชน์จะถือว่าเป็นของครอบครัว การเข้าถึงทรัพยากรคุณ ได้แก่ 1) การสืบทอดมรดก 2) การแต่งงาน ส่วนการใช้ประโยชน์ ได้แก่ 1) เจ้าของสวน 2) ครอบครัวและเครือญาติ 3) สัตว์ป่า หรือผู้ดูแล 4) คนในชุมชน ผู้วิจัยพบว่า การเข้าถึงและการใช้ประโยชน์ของบ้านจะรังแต่คน ผู้หญิงมีสิทธิไม่แตกต่างจากผู้ชายเนื่องจากการได้รับมรดกจากบรรพบุรุษหรือคนเฒ่าคนแก่ในครอบครัว เช่น ทวด ตา ยาย ปู่ ย่า พ่อ แม่

อภิปรายผล

การวิจัยเรื่อง บทบาทหญิงชายมุสลิมในการจัดการการจัดการคุณบ้านจะรังแต่คน ตำบลท่าธง อำเภอรามัน จังหวัดยะลา ผู้วิจัยสามารถอภิปรายผลตามวัตถุประสงค์และคำถามการวิจัยได้ดังนี้

1. บริบทของชุมชน

บ้านจะรังแต่คน เป็นชุมชนเกษตรกรรม ทรัพยากรธรรมชาติและระบบนิเวศต่าง ๆ ทั้งแหล่งน้ำ ป่าไม้ พื้นที่การเกษตรและการทำประมง ยังมีความอุดมสมบูรณ์ ซึ่งเป็นฐานการดำรงชีวิตที่ค่อนข้างมั่นคง ชาวบ้านมีวิถีที่สัมพันธ์กับทรัพยากรธรรมชาติทั้งในส่วนอาชีพ รายได้ และการหาอยู่หากิน สภาพทางสังคมและวัฒนธรรมของชุมชน มีความเป็นเครือญาติและเอื้อเพื่อเอื้อแก่กัน มีการรวมกลุ่มกันทำงานเพื่อส่วนรวม เช่น การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ มีการจัดการคุณแบบดั้งเดิม ทำให้พื้นที่ชุมชน มีทรัพยากรที่สมบูรณ์และหลากหลาย สอดคล้องกับงานวิจัยของ ยศ สันตสมบัติ (2542 :12) ที่พบว่า การทำไร่หมุนเวียน ในกลุ่มชาวลัวะและปกากะญอ ในเขตจังหวัดแม่ฮ่องสอน สามารถรักษาความหลากหลายทางชีวภาพของพื้นที่ไว้ได้ แม้ว่าพื้นที่คุณมีขนาดเล็กลงจากการแบ่งมรดกให้สมาชิกในครอบครัว ระบบกรรมสิทธิ์ในคุณแบบเดิมเปลี่ยนแปลงบ้าง จากการมีเอกสารสิทธิ์ที่ถูกต้องตามกฎหมาย แต่ชุมชนยังมีระบบการจัดการและผูกพันกับการจัดการคุณแบบดั้งเดิมและร่วมกันรณรงค์ให้คนในชุมชนรักษาความเป็นคุณแบบดั้งเดิมมาอย่างต่อเนื่อง

2. บทบาทหญิงชายมุสลิมบ้านจะรังตาดง

ผู้หญิงและผู้ชายในบ้านจะรังตาดง มีความเชื่อตามหลักศาสนา ซึ่งระบุบทบาทหน้าที่ของผู้หญิงและผู้ชายมุสลิมว่าต้องทำอะไรไม่ทำอะไร ดังเช่น งานบ้านเป็นของผู้หญิง งานนอกบ้านหรืองานอาชีพเป็นของผู้ชาย แต่กลับพบว่า กลุ่มเป้าหมายที่เป็นผู้หญิงต้องทำทั้งงานบ้านและงานนอกบ้าน ที่เป็นการประกอบอาชีพ โดยมีเหตุผลทางเศรษฐกิจและต้องการแบ่งเบาภาระของสามี ในขณะที่ผู้ชายกลุ่มเป้าหมายส่วนใหญ่ ปฏิเสธงานบ้าน เพราะถือว่าทำงานนอกบ้านหารายได้เลี้ยงดูครอบครัว จึงไม่ได้มีส่วนในงานบ้านของผู้หญิงเลย ซึ่งสอดคล้องกับงานศึกษาของ ศรีศักร วัลลิโภดม (2548 : 163-164) ฉวีวรรณ ประจวบเหมาะ (2550 : 65-66) และอรอน ปะดุกา (2550 : 23) ที่พบว่า ผู้หญิงมุสลิมต้องรับภาระงานที่หนักขึ้น ทั้งงานในบ้านและงานนอกบ้าน เพราะรายได้จากสามีคนเดียวไม่เพียงพอกับค่าใช้จ่ายของครอบครัว งานศึกษานี้ยังพบอีกว่า บทบาทหญิงชายมุสลิมที่บ้านจะรังตาดงถูกประกอบสร้างทางสังคมให้แสดงบทบาทเช่นนั้น ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ สุชาดา ทวีสิทธิ์ (2547 : 3) ที่กล่าวว่า สังคมมีกระบวนการประกอบสร้างความแตกต่างและความไม่เท่าเทียมกันทางสตรีระ นำไปสู่การแบ่งแยกทางเพศและความไม่เท่าเทียมตลอดจนสอดคล้องกับการศึกษาเรื่อง บทบาททางเศรษฐกิจของชนเผ่าม้งจากมุมมองของผู้ชายของ เต็งเม็ง อย่างลือชัย (2550 : 43-44) ที่พบว่า บทบาทหญิงชาย เป็นการแสดงบทบาทหน้าที่ ความรับผิดชอบหรือการประกอบอาชีพการงานที่มีการประกอบสร้างขึ้นโดยสังคมและวัฒนธรรม ซึ่งถูกกำกับโดยระบบชายเป็นใหญ่ ทำให้เกิดการเข้าใจผิดในทุกสังคมว่า เป็นเรื่องธรรมชาติไม่สามารถเปลี่ยนแปลงได้

จากบทสัมภาษณ์ทั้งหมด ผู้วิจัยไม่พบว่า การแบ่งงานภายในบ้านของกลุ่มเป้าหมายที่อธิบายถึงบทบาทการเป็นแม่บ้านด้วยคำอธิบายถึงความแตกต่างทางชีวภาพ ตามที่นักวิชาการด้าน บทบาทหญิงชายได้กล่าวไว้ ได้แก่ Jane Picher และ Lmelda Whelehan (2004) Wharton (2004) ทั้งนี้อาจเป็นเพราะ ความแตกต่างทางชีวภาพ เป็นฐานคิดของตะวันตก และให้ความสำคัญกับสถานภาพที่ติดตัวตั้งแต่กำเนิด ในขณะที่บริบทแวดล้อมและวัฒนธรรมในโลกตะวันออก แบ่งบทบาทความเป็นหญิงและชาย ตามลักษณะเฉพาะทางวัฒนธรรมของท้องถิ่นเป็นหลัก แต่บทบาท

ของผู้หญิงถูกจำกัดไว้ในบ้านเช่นเดียวกับทัศนคติของ Chris Beasley (2005) ในการแบ่งงานกันภายในบ้านของหมู่บ้านจะรังคาง จึงขึ้นอยู่กับกรอบสร้างโดยสังคมและวัฒนธรรม ซึ่งคล้ายคลึงกับแนวคิดของ เต็งเม็ง อย่างลือชัย (2550 : 43-44) สำนักกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว (2550 : 9) George Murdock (เนตรดาว แพทย์กุล, 2544 : 13) วิฑูรย์ ปัญญากุล และ ตริยดา ตริมรรคา (ม.ป.ป. : 27-28)

ประเด็นนี้ สอดคล้องกับงานศึกษาของ อาร้อน ปะลุกาและคณะ (2540) ที่พบว่า ผู้หญิงต้องทำหน้าที่หลายอย่าง ทั้งงานอาชีพหารายได้ ควบคู่ไปกับการทำงานบ้าน ดูแลทุกอย่างในครอบครัว ซึ่งถือเป็นงานในความรับผิดชอบของผู้หญิง ซึ่งแตกต่างกับทัศนคติของ สุโกธ ดินอะ (สัมภาษณ์, 15 มิถุนายน 2556) ที่กล่าวว่า คือ การทำอาหาร ดูแลเหมือนเป็นงานภายในบ้านและหน้าที่ของภรรยา ถูกเข้าใจว่าเป็นงานเบา ๆ ที่ไม่ต้องใช้แรงกายและพลังกำลังตามสตรีระ แต่แท้จริงแล้วหน้าที่การทำอาหารถือเป็นปัจจัยยังชีพ ดังนั้นหน้าที่การซื้อข้าวและการทำอาหารจึงเป็นบทบาทของผู้ชาย โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ผู้หญิงสุขสบาย และผู้ชายมีหน้าที่ต้องหาคนรับใช้เพื่อให้ภรรยาได้สุขสบาย เนื่องจากผู้หญิงมีหน้าที่ดูแลลูกและดูแลคนในบ้าน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับฐานะของครอบครัว งานบ้านของผู้หญิงจึงหมายถึง งานประเภทที่ทำอยู่กับบ้าน ได้แก่ ทำความสะอาดบ้าน ดูแลปรนนิบัติสามี ลูกและคนอื่น ๆ ในบ้าน ให้มีความสุข จึงไม่รวมการทำอาหาร

สอดคล้องกับศรีศักร วัลลิโภคม (2548) ที่พบว่า ผู้หญิงต้องทำงานนอกบ้านเพื่อช่วยเหลือเศรษฐกิจของครอบครัวมากขึ้น เพราะรายได้จากสามีเพียงอย่างเดียวไม่พอกับรายจ่าย คล้ายคลึงกับ ดลมนรจันท์ บากา (2540 : 26 - 27) ที่กล่าวว่า การประกอบอาชีพไม่ใช่เป็นหน้าที่หลักของผู้หญิง หากมีความจำเป็น อิสลามไม่คัดค้านการประกอบอาชีพของผู้หญิง ในเชิงการผลิตนั้นทั้งผู้หญิงและผู้ชายต้องทำงานร่วมกัน แต่ต้องทำงานที่เหมาะสมกับลักษณะทางธรรมชาติ ทั้งนี้ผู้หญิงจะต้องทำหน้าที่แม่ศรีเรือนได้ไม่บกพร่องในหน้าที่ ดังที่ท่านศาสดามูฮัมหมัด (ศ็อลฯ) กล่าวไว้ว่า อัลลอฮ์ทรงอนุญาตให้พวกเขาออกนอกบ้านได้เพื่อทำธุระที่จำเป็น ส่วนงานของผู้ชาย มีหน้าที่ในทางเศรษฐกิจ ได้แก่ การประกอบอาชีพ หาปัจจัยยังชีพ เพื่อเลี้ยงดูภรรยา ลูกและสมาชิกในครอบครัว ให้มีความสุขสบาย เช่น อาหาร เสื้อผ้า เครื่องนุ่งห่ม รวมทั้งการดูแลด้านการศึกษาและศาสนาของคนในครอบครัวหรือสังคม เช่นเดียวกับ ทัศนคติของสุโกธ ดินอะ (สัมภาษณ์, 15 มิถุนายน 2556) กล่าวว่า การออกนอกบ้านของผู้หญิงในหลักการอิสลามว่า ผู้หญิงไม่มีหน้าที่ในการออกนอกบ้าน

ยกเว้นสามีหรือผู้ชายในบ้านจะอนุญาต หรือมีความจำเป็นทางเศรษฐกิจ สามารถประกอบอาชีพนอกบ้านได้ ภายใต้การปรึกษาหารือและขอการอนุญาตจากสามี แต่งงานนั้นต้องเหมาะสมกับความ เป็นหญิงและไม่นำมาซึ่งความเสื่อมเสียต่อสามี ส่วนงานของผู้ชาย มีหน้าที่ในทางเศรษฐกิจได้แก่ การประกอบอาชีพ หาปัจจัยยังชีพ เพื่อเลี้ยงดูภรรยา ลูกและคนอื่น ๆ ในครอบครัว ให้มีความสุขสบาย เช่น อาหาร เสื้อผ้า เครื่องนุ่งห่ม รวมทั้งการดูแลด้านการศึกษาและศาสนาของคนในครอบครัวหรือสังคม

3. การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจของหญิงและชายในการจัดการดูซง

จากการวิจัย พบว่า การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจเกี่ยวกับการจัดการดูซง มี 3 รูปแบบ คือ 1) ผู้หญิงมีสิทธิในการตัดสินใจ เพราะได้รับมรดกและอยู่ในฐานะเจ้าของสวน 2) การตัดสินใจจึงเป็นการปรึกษาร่วมกันทั้งผู้หญิงและผู้ชาย และ 2) ผู้ชายจึงมีสิทธิในการตัดสินใจ เพราะได้รับมรดกและอยู่ในฐานะเจ้าของดูซง และ 3) การตัดสินใจร่วมกัน โดยผ่านการปรึกษาหารือกันของผู้หญิงและผู้ชาย

จากการวิจัยสอดคล้องกับทัศนะของ สุโกธ ดินอะ (สัมภาษณ์, 15 มิถุนายน 2556) ที่กล่าวว่า การตัดสินใจหลัก ตามหลักการอิสลามเป็นหน้าที่ของหัวหน้าครอบครัวคือผู้ชาย และมีการตัดสินใจ เป็นไปตามบทบาทหน้าที่ ใครทำหน้าที่อะไร ก็ตัดสินใจเรื่องนั้น หากตัดสินใจไม่ได้ อิสลามสนับสนุนให้มีการปรึกษาหารือซึ่งสอดคล้องกับ ญะมาล เอ บะดาวี (2541 : 182) ที่กล่าวว่า การตัดสินใจในเรื่องต่างๆ ของครอบครัว ควรมาจากการพูดคุยและปรึกษาหารือกัน สามีต้องแสดงความเป็นผู้นำ และทำหน้าที่เลี้ยงดูครอบครัว แต่ไม่ได้หมายความว่า การมีบทบาทนำของสามีคือการเผด็จการของสามีเหนือภรรยาแต่อย่างใด ทั้งนี้อาจเป็นเพราะหลักการอิสลามให้ความสำคัญกับการปรึกษาหารือและการตกลงร่วมกันของสามีภรรยา แต่หากไม่สามารถตกลงกันได้ ผู้เป็นภรรยา ก็ควรให้การสนับสนุนสามี トラบใดที่สามีไม่สั่งให้เธอทำสิ่งที่ขัดกับหลักการของศาสนา

4. การเข้าถึงและการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรคูนงของหญิงและชาย (ที่ดิน รายได้ และมรดก)

จากการวิจัย พบว่า ทั้งผู้หญิงและผู้ชายมีสิทธิในการเข้าถึงและการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรคูนง ไม่แตกต่างจากผู้ชายเนื่องจากการได้รับมรดกจากคนเฒ่าคนแก่ในครอบครัว เช่น ทวด ตายาย ปู่ย่า พ่อ แม่ สอดคล้องกับ จรัญ มะลูลีม (2541 : 185- 186) กล่าวว่าอิสลามได้ฟื้นฟูสิทธิของการรับมรดกของบางวัฒนธรรมให้แก่สตรีในส่วนของเธอโดยสมบูรณ์ ไม่มีใครสามารถอ้างในเรื่องนี้ได้ รวมทั้งบิดาและสามีของเธอ...สำหรับบรรดาชายนั้น มีส่วนได้รับจากสิ่งที่ผู้บังเกิดเกล้าทั้งสองและบรรดาญาติที่ใกล้ชิดทิ้งไว้ และบรรดาหญิงนั้นก็มีส่วนได้รับจากสิ่งที่ผู้บังเกิดเกล้าทั้งสองและบรรดาญาติที่ใกล้ชิดทิ้งไว้ ซึ่งสิ่งนั้นจะน้อยหรือมากก็ตาม เป็นส่วนที่ถูกกำหนดอัตราส่วนไว้ เช่นเดียวกับ ทศนะของ สุโกธ ดินอะ (สัมภาษณ์, 15 มิถุนายน 2556) ที่กล่าวว่าเดิมทีการกำหนดการแบ่งมรดกโดยให้ผู้ชาย 2 ส่วน และผู้หญิง 1 ส่วน เพราะผู้ชายต้องดูแลคนในบ้านและญาติพี่น้อง แต่การแบ่งนี้ อาจขึ้นอยู่กับประเพณีนิยมของแต่ละครอบครัวด้วย ในงานวิจัยครั้งนี้พบว่า ลูกชายบางคน ได้รับมรดกมากกว่าพี่น้องคนอื่น ๆ ที่เป็นลูกชายด้วยกัน เนื่องจากเป็นผู้ดูแลพ่อแม่ การให้มรดกเช่นนี้ ผู้ให้สัมภาษณ์ไม่ได้กล่าวถึงหลักการอิสลามว่า เพราะเป็นลูกผู้ชาย จึงควรได้มากกว่า แต่อย่างไรก็ตาม ลูกสาวบางคน ก็ได้รับมรดกจากพ่อแม่จำนวนหนึ่ง เท่ากันกับลูกชายในบ้านเช่นเดียวกัน

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

จากการวิจัยพบว่า การจัดการคูนงบ้านจะรังคาง มีความน่าสนใจ ทั้งในแง่ของพัฒนาการจัดการและมีคิบทบาทหญิงชาย ถือเป็นแบบอย่างของชุมชนเกษตรกรรม ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะดังนี้

1. ควรนำองค์ความรู้เกี่ยวกับคูนง การจัดการคูนงและเรื่องราวของแนวโน้มนการเปลี่ยนแปลง ถ่ายทอดและขยายผลไปยังชุมชนอื่น ๆ และสนับสนุนให้บ้านจะรังคาง เป็นต้นแบบในการสร้างกระบวนการเรียนรู้แก่ชุมชนต่าง ๆ และหน่วยงานด้านการเกษตร

2. สร้างและผลักดันนโยบายสาธารณะ ด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ อย่างยั่งยืน ผ่านการสร้างเครือข่ายสภาประชาชนระดับพื้นที่ โดยใช้บ้านจะรังตาดงเป็นแม่ข่าย

3. นำเสนอผลการศึกษา สื่อสารสาธารณะผ่านช่องทางและรูปแบบต่าง ๆ เกี่ยวกับ ข้อเท็จจริงทางวิชาการที่ค้นพบ เรื่องบทบาททหญิงชายมุสลิมในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ เพื่อให้เกิดความเข้าใจในวิถีชีวิตของสังคมมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ซึ่งจะเป็นประโยชน์กับหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง เช่น กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และกระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

การวิจัยครั้งนี้ พบรูปแบบการจัดการคูชง ในมิติทางศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่น ของชุมชนที่เป็นประโยชน์อย่างมาก จึงเสนอให้มีการศึกษาเจาะลึกเกี่ยวกับคูชง ในประเด็นต่าง ๆ เช่น ความหลากหลายทางชีวภาพของคูชง ภูมิปัญญาในการจัดการคูชง มูลค่าทางเศรษฐกิจของทรัพยากรในคูชง เพื่อทำความเข้าใจและนำไปเผยแพร่ ขยายผลในชุมชน โดยเฉพาะชุมชนเกษตรกรรมทั้งในประเทศและประชาคมอาเซียน

ประพจน์ (proposition)

จากการวิจัยบทบาททหญิงชายมุสลิมในการจัดการคูชงบ้านจะรังตาดง ตำบลท่าธง อำเภอรามัน จังหวัดยะลา สามารถสรุปในเชิงประพจน์ ได้ดังนี้

1. สภาวะเศรษฐกิจในปัจจุบัน ส่งผลให้บทบาททหญิงและชายมุสลิมต้องทำงานนอกบ้านเพิ่มขึ้น
2. องค์กรความรู้ในการจัดการคูชง ส่งผลให้บทบาททหญิงชายแตกต่างกัน
3. การมีเอกสารสิทธิ์การถือครองที่ดินตามกฎหมาย (โฉนด หรือ นส.3) ส่งผลให้การตัดสินใจในการจัดการคูชงแตกต่างกัน